

ATATÜRKÇÜLÜK'TE SİSTEM VE STRATEJİ

M. Vehbi TANFER*

Atatürkçülük, Türk Milleti'nin her zaman ihtiyaç duyacağı bir düşünce sistemi olarak sonsuza dek önemini koruyacaktır. 20. Yüzyıl içinde, pek çok toplumda, değişik düşünce biçimleri, ideolojiler ve doktrinler ortaya çıkmıştır. Almanya'da Nazizim, İtalya'da Faşizim, Rusya'da Komünizm ve daha pek çok ideoloji son yüzyılda pek çok toplumda etkili olmuş ve uygulamaya konulmuştur. Ama bunların hiç birisi, Atatürkçülük gibi kalıcı olamamıştır. Atatürkçülük'ü bunlardan ayıran ve kalıcı kılan en temel özelliği, bu düşünce biçiminin Türk Milleti'nin gerçeklerinden çıkmış olması ve uygarlığın ortaya koyduğu çağdaş değerlerle kucaklanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Atatürkçülük'te, çağın çağdaş değerlerinin tersine bir yöneliş yoktur; aksine, çağın ihtiyaçlarına karşılık veremeyen Türk İnsan'ını, bulunduğu geri kalmışlıktan kurtararak, ona yepyeni bir yaşam tarzı ve düşünce biçimi getirmiştir. Elbette bu, değindiğimiz tarihsel anlamı yönüyle yepyeni bir sistemdir.

Her sistemin ana hedefi vardır. Ana hedefe ulaşmak için, her sistem, kendine özgü stratejiler oluşturur. Bu stratejiler, toplumun içinde bulunduğu tarihsel, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel şartlara göre şekillenir. Ana hedef, süreklilik taşıyan bir amaç olarak, her zaman toplumun önünde durur. Katı, dogmatik kalıplara sahip olan ideolojilerde ve doktrinlerde, şartlar değişse de, bu genel amaç hiç değişmez. Hatta kimi zaman, bu tür ideoloji ve doktrinlerin bir kısmında, ideolojinin yaratıcısı olan kişinin öngörüsü doğrultusunda, ilk başta oluşturulan stratejiler de de-

* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Bilim Kurulu Asli Üyesi.

ğişmeden kalıcılığını korur. Aslında, bu tür katı ideolojileri yok olmaya mahkum eden ana neden de, bu katılık ve değişmezliktir.

İşte Atatürkçülüğü bir sistem olarak, bu tür katı ve dogmatik ideoloji ve doktrinlerden ayıran en önemli yanı budur. Elbette Atatürkçülük bir sistem olarak, genel bir amaca ve bu amaca ulaşmak için stratejilere sahiptir. Atatürkçülüğün değişmez amacı; Türkiye Cumhuriyeti'ni en mamur, müreffeh ve mesut etmek, milli kültürü, çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmaktır. Atatürk'ün bu amacı ortaya koyan sayısız sözleri, davranışları ve girişimleri vardır. 1923 yılında, Fransız gazetecilerden Maurice Pernet'a; "Memleketimizi çağdaşlaştırmak istiyoruz. Bütün amacımız Türkiye'de çağdaş, batılı bir hükümet yaratmaktır. Uygarlığa girmek isteyip de batıya yönelmemiş millet hangisidir?" derken, bu gerçeğin altını çizmiştir. Yine, Cumhuriyetin onuncu yılı nedeniyle yaptığı ünlü konuşmada; "Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Milli kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız" sözleri, bu gerçeği anlatır¹.

Tevfik Rüştü Aras'ın şu sözleri de, sistemin en isabetle seçilmiş fikri temelini oluşturmuştur: "Bu sistem millete dayanmak, milletin kudretini bir yerde toplamak, bu güçten azami faydalanarak zafere erişmek ve memleketi bu hale getiren sebepleri inceleyerek, o günün medeniyetinin gerektirdiği bütün reformları yapmak ilkesine dayanıyordu".

Atatürk her büyük atılımın, daha büyük bir atılımı gerekli kıldığına inanır. Bu nedenle, bu genel amaç değişmese de, tarihin belli bir döneminde ortaya konulan bir amaca ulaşıldığında, aslında yeni ve daha kapsamlı bir amaca Türk Milleti'ni yöneltmiştir. "Doktrin istemem, donar kalırız. Biz bir yürüyüş halindeyiz" derken, aslında milletlere doktrinlerin değil, akıl ve bilimin gerçek anlamda yol göstereceğini vurgulamış ve stratejisinin ana özelliklerini de ortaya koymuştur. 19 Mayıs 1919'da Sam-

¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II, Ankara, 1981, s.275.

sun'da Anadolu topraklarına ilk adımını attığında, ana amacını, ulusal egemenliğe dayalı, tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak olarak belirlemiştir. Bunun stratejisini de, Büyük Nutuk'ta bu amacını belirttikten sonra açıklamıştır: “Ben milletin vicdanında ve geleceğinde hissettiğim büyük gelişme kabiliyetini, bir milli sır gibi vicdanımda taşıyarak, yavaş yavaş bütün millete uygulamak mecburiyetinde idim” sözleri, onun Kurtuluş Savaşı'ndaki stratejisini ortaya koyar².

Nitekim, Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün amacı, çağın gereklerine uygun şartları olan, ulusal egemenliğe sahip yeni ve modern bir Türk Devleti kurmaktır. Bu amaç, Türk Milleti'nin sultan ve halifeye ve batılı sömürgeci güçlere karşı verdiği ulusal egemenlik ve tam bağımsızlık savaşlarıyla başarıya ulaşmıştır. Ama Atatürk, bu başarılar elde edildikten sonra yeni amaçları da ortaya koymuştur; bunlar, ülkenin ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal yönden kalkındırılması, cumhuriyet rejiminin demokratik bir içeriğe kavuşturulmasıdır.

Bu özellikleriyle Atatürkçülük, bir sistem olarak, yalnızca Türk Milleti'ne değil, bütün ezilen mazlum milletlere bir özgürlük, bağımsızlık ve kalkınma projesini ortaya koymaktadır. Bu durum, konu üzerine eğilen batılı bilim adamlarının gözünden de kaçmamıştır. Bu yönüyle Türk Devrimi'nin, diğer büyük devrim hareketlerinden ayrıldığı batılı bilim adamlarınca da belirtilmiştir. Örneğin, George Duhamel'in belirttiği gibi, diğer devrimlerin hiç birisi dil ve yazı gibi konulara el atmamış, ulusların bilim felsefesini ve düşünce yöntemlerini değiştirmemiştir; ama Türk Devrimi, Türk Milleti'nin alın yazısını değiştirme yükünü üzerine almıştır. Onun stratejisinin en önemli yanını ise, ünlü sosyal bilimci Moris Duverger belirtir. Ona göre, Türk devrimi, Türk tarihinin yalnızca bir kesiti değildir; o aynı zamanda, politik bir sistem haline gelmiştir. Bu politik sistem, henüz kati olarak tarif edilmemekle birlikte, üçüncü dünya için önemli bir anlam taşımaktadır. Moskova'ya ya da Pekin'e yanaşmayan, batıya doğru yönelmeyi arzulayan az gelişmiş toplumlar için, bu arzularını ger-

² Kemal Atatürk, *Nutuk*, Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 1991, s.10-11.

çıkartılabilecek yöntemleri ortaya koyan bir politik sistemdir. Atatürk'ün kendi denetiminde yazılmış olan dört ciltlik Tarih kitabında ise, Kurtuluş Savaşı'nın amacı şöyle açıklanır: "Özetle bağımsızlık savaşı, doğunun dinsel, toplumsal ve siyasal baskısı ile, batı devletlerinin siyasal ve ekonomik baskısından korunan, yeni ve tam bağımsız bir Türk Devleti kurmak için girişilen çok cepheli, ulusal savaşın, ikinci bir söyleyiş ile, Kurtuluş Hareketi'nin toplamıdır³.

Strateji, bireysel ya da milli olan ve önceden belli bulunan ana amaç doğrultusunda uygun düşecek kendine ait öz amaçları karara bağlama ve daha sonra da bireyi ya da toplumu bu amaçlara mutlaka ulaştıracak değerlerde görünen yapıcılık ile yaratıcılık kudretini kullanabilme sanatı demektir.

Sistem, izlenecek yol ve yöntemlerin tamamını dikkatle ortaya koymaktır. Strateji ise, önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol olarak tanımlanmaktadır.

Strateji ilk iş olarak, belli bir amaca uygun, kendisine ait hedefleri karara bağlar. Bir başka ifade ile de, ana amaca dönük kendi hareket yönünü çizer. Bu amaçlara bireyi ya da toplumu mutlaka ulaştıracak değerlerdeki yapıcılık ve yaratıcılık kudretini kullanabilme hünerine ihtiyaç vardır. Hedefe ulaşmak için izlenecek yol ve yöntemlerin tamamının dikkatle ortaya konması gerekir. Strateji, amaca ve bu amaca ulaşmak için gerekli ve en önemli politika biçimidir.

Atatürkçülük de bir sistem olarak, bir hedef ve bu hedefe ulaşmak için kendine özgü bir stratejiye sahiptir. Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin hedefi, Türk Milleti'ni çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmaktır. Bu hedefe ulaşmak için izlediği strateji ise, ne batı dünyasının vahşi kapitalist yöntemiyle ne de doğu dünyasının insan hak ve özgürlüklerini ortadan kaldırıp, yeni bir kölelik düzeni getiren kollektivist sistemle uyuşur. Çünkü bu iki sis-

³ Tarih IV, s. 57.

temde de insanın doğasına uymayan aşırılıklar vardır. Birincisi, insan bencilliğinin en had safhaya ulaşmasıdır, ikincisi de insanı köleleştirmek pa-hasına, devlet egosunun en had safhaya ulaşmasıdır. Dolayısıyla, Ata-türkçü Düşünce Sistemi, bu ikisinin de dışında, apayrı bir sistem ve strateji özelliği taşır.

Atatürk'ün sistemin oluşturulmasını sağlayacak stratejiyi ortaya koyan çok sayıda sözü vardır. Bir sözü şöyledir: “Ulusal sınırlarımız içinde, her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak varlığımızı sürdürmek, ulus ve ülkenin gerçek mutluluk ve gelişmesine çalışmak... Gelişigüzel amaçlar peşinde ulusu uğraştırıp, zarara uğratmamak... Medeni cihandan, medeni ve insani muameleye ve karşılıklı dostluğa intizar etmek”⁴

Atatürk; “Bir insanın memleket ve millete yararlı bir iş yaparken, dik-katten bir an uzak bulundurmamaya mecbur olduğu düstur, milletin hakiki temayülüdür” demektedir.

Cumhuriyetçilik, Türk Devrimi içinde vazgeçilemez mutlak bir değer olarak ortaya çıkar. Yalnız cumhuriyet mutlak bir değer olmasına karşın, tek başına yeterli değildir. Onu besleyen diğer ara hedeflerden de söz edilmesi gerekir. Bu ise, yine Türk Milleti'nin öz vasıflarından yararlanılarak çıkarılmıştır. Bunlar, 6 Ok olarak özetlenmiştir. Altı ok, Atatürk'ün 1931 yılında yaptığı açıklamada şöyle bir sıraya konulmuştur: Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik, inkılapçılık... Sistemde Ata-türk'ün asıl hedefini şu cümlesi özlü bir biçimde anlatır: “Cumhuriyet ah-lakı, fazilete dayanan bir idaredir. Cumhuriyet fazilettir”. O'nun bü-tünleyici bir özellik taşıyan vecizesi ise şöyledir: “Eğer bir millet büyükse, kendini tanımakla daha büyük olur”. Burada kişinin ve toplumun kendisini tanıma zorunluluğu vardır. Kendi benliğini yitiren toplumların, başka top-lumların avı olacağı, Atatürk'ün söylediği bir vecize olmakla birlikte, bi-limin de kabul ettiği bir gerçektir. O halde, kendini ve milletini tanıyan, onun tarihini bilen kişiler milletine büyük hizmetler edebilirler. Kendini iyi

⁴ Nutuk, s.299.

tanyan toplumlar hiç şüphe yoktur ki, geleceğe dönük stratejilerini daha sağlıklı oluşturacak ve ileriye doğru emin adımlarla yürüyeceklerdir. Burada, Atatürk'ün Türk tarihini ve Anadolu uygarlıklarını araştırma yolunda gerçekleştirdiği dil, tarih ve coğrafya araştırmaları ve bunu gerçekleştirmek üzere, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini kurmasının nedenleri daha iyi anlaşılmaktadır. Bütün bu çabalar, Türk Milleti'nin tarihiyle, diliyle, üzerinde yaşadığı ve değişik tarih dönemlerinde ilişki içinde olduğu coğrafyayla tanınmasına dönük girişimlerdir. Bu çalışmaların sonunda, Türk Milleti'nin ve Türk insanının kendini daha iyi tanıyacağına inanmaktadır.

Atatürk, doğrudan sistem kelimesini teleffuz etmese de, devlet kavramını tanımlarken, bunu ifade etmeye çalışmıştır. 1931 yılında yazılıp basılan ve o dönemden itibaren orta dereceli okullarda yurttaşlık bilgisi olarak okutulan Medeni Bilgiler adlı kitabın, ilk bölümünü Atatürk kendisi yazmış ve burada başta devlet, millet, demokrasi, hürriyetler ve hürriyet şekilleri olmak üzere pek çok kavramı tanımlamıştır. Devlet kavramını tanımlarken Atatürk şu cümleleri kullanıyor: “Devletin haiz olduğu kuvveti ifade ederken, bu kuvveti kendine has diye tavsif ediyoruz. Filhakika devleti teşkil eden milletin sinesinde nüfuz icra eden kuvvet, ferden hiç kimse tarafından verilmiş değildir. O bir siyasi nüfuzdur ki, devlet mefhumunda bizatihi mevcuttur ve devlet, bunu halk üzerinde tatbik etmek ve milleti haricen diğer milletlere karşı müdafaa eylemek salahiyetine maliktir”.

Bu cümleyle Atatürk'ün kast ettiği, hakimiyet (egemenlik) kavramıdır. Egemenliğin türü ve niteliğinin, bir devletin yönetim biçimini ya da sistemini oluşturduğu Anayasa Hukuku'nun temel konuları arasında yer alır. O sistemin iyi işleyip işlemediği ise, milletin eğitim durumuna, kültür düzeyine, yöneticilerin karakterine ve tarihi zenginliğe bağlıdır. Bu konularda eksiklikler olduğu zaman, sistemin adı ne olursa olsun, o sistemin iyi işlemeyeceği açıktır. Kabul etmek gerekir ki, cumhuriyet ve demokrasi sistemleri, insan aklının yaratabildiği en gelişmiş sistemdir. “Cumhuriyet erdemdir” derken Atatürk, insanlığa refahı, mutluluğu ve esenliği getirecek bu rejimin, ancak yüreğinde vatan ve millet sevgisi taşıyan bilgili

ve bilinçli yurttaşlar tarafından ayakta tutulabileceğini ifade etmek istemiştir. Demokrasi kavramının yalnızca Türk toplumu için değil, bütün toplumlar için önemli olduğunu “Demokrasi daima yükselen bir denizi andırıyor” cümlesiyle vurgular. Kısacası onun öngördüğü sistem, laik, demokratik cumhuriyettir. Bu niteliklere sahip cumhuriyet, Türk Milleti'nin ve Türk gençliğinin sonsuza dek yaşatması için çaba harcaması gereken bir kavramdır. Atatürk'e göre cumhuriyet ilelebet payidar kalacaktır. Bunun için ise çok çalışmak, ülkeye yararlı olmak, sistemi iyi işletmek için çaba harcamak gerekir. Demokrasi kavramı, cumhuriyeti en iyi işletebileceğimiz yöntemdir. Atatürk, Türk Milleti'nin tek parti yönetimiyle değil, çok partili sistemle yönetilmesi gerektiğine inanıyordu.

Demokrasi Türk Milleti'ne yabancı bir kavram değildir. Atatürk; “Dünyada demokrat ruhlu doğan insan Türktür” demektedir. O, Türk Milleti'nin esasen demokrat olduğunu; kültürünün, geleneklerinin, en derin maziye ait safahatının bunu doğruladığını söyler. Atatürk'e göre; bu durum Türk Milleti'nde fikri bir karakterdir. Ne yazık ki, Türk Milleti'nin bu karakterini men etmek isteyen menfi kişiler ve güçler olmuştur. Bu nedenle Atatürk, bizim yapabileceğimiz bir şey varsa, milleti bu karakterini kulanmasından suni olarak men etmek isteyenleri ortadan kaldırmak için mücadele etmek olduğunu belirtir⁵.

Atatürk'ün temellerini attığı ve Türk Milleti'ne çağdaş bir yönetim mekanizması olarak armağan ettiği laik, demokratik cumhuriyet; Atatürk'ün deyişiyle, atının nurlu ufkuna Türk Milleti'ni taşıyacak en önemli araçtır. Sistemin, tıpkı işleyen bir makine gibi, fonksiyonlarını eksiksiz biçimde yerine getirmesini sağlayacak organları vardır. Bu organların en önemlisi ise, millet iradesinin tecelli ettiği yer olan TBMM'dir. Oysa, gerek yurttaşlar ve gerekse devleti yönetenler, sistemin gerektirdiği şeyleri yerine getirmediğinde, sistemde bir takım sıkıntıların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu, hatanın sistemde olduğunu değil, aksine, tıpkı makinayı iyi kul-

⁵ Vasfi Raşit Seviğ, *Esas Teşkilat Hukuku*, I, İstanbul, 1938, s. 329.

lanamayan operatör gibi, sistemle uyumlu çalışılmadığını gösterir. Zaman süreci içinde, sistemin yenilenmesi, ihtiyaç duyulan reformların yapılması elbet de gerekir. İnkılapçılık ilkesi bunu öngördüğü gibi, bir görev olarak da Türk Milleti'ne verir. Yapılması gereken şey eskimiş, çağın ihtiyaçlarına cevap veremeyecek kurumları yıkmak, yerine Türk toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek, onu geleceğe daha emin ve sağlam biçimde götürmeyi sağlayacak kurumları yerleştirmektir. Bu Atatürkçü Düşünce Sistemi'ne göre hem hak, hem de görevdir.

Yükümlülükler yerine getirilmediğinde sistem elbette iyi işlemez; bu durumda kişilerin ve yöneticilerin sistemden yakınmaya hakları yoktur. Yapılması gereken şey, bir an önce eksikleri tamamlayıp, sistemi daha iyi işler bir hale getirmektir. Bununla beraber, sistemi daha da geliştirmek hiç değişmeyen ve değişmeyecek görev olarak algılanmalıdır.

Sistemin iki önemli unsuru iktidar ve muhalefettir. Birincisi yürütme işlemini, ikincisi de denetlemek ve muhalefet etmek görevini eksiksiz biçimde yapmak zorunda olmalıdır. Burada arzulanan, yürütme erkinin kullanılmasında sorunları tartışmak, doğruyu aramak ve alternatif çözüm yolları oluşturabilmektir. Anlaşmazlıklar ve zıtlıklar yoluyla gerçek muhalefet yapılamaz. İktidar ve Muhalefet, bu yolun sonunda en ağır yarıyı kendilerinin alacağını bilmek durumundadır. Bununla birlikte, bu sonuçtan hem sistem, hem de milletin zarar göreceği de açıktır.

Burada Türk aydınının sorumluluğu öne çıkmaktadır. Türk aydını, Türkiye'nin sorunları üzerine düşünürken ve çözümler önerirken, Türk Milleti'nin içinde bulunduğu koşulları iyi analiz etmeli ve ihtiyaçları buna göre saptamalıdır. Bu nedenle Atatürk her vesile ile, aydın kesimin telkin edeceği ülkelerin, halkın ruh ve vicdanından alınması gerektiğini söyler. Halkın ruhuna ve vicdanına uygun düşmeyen arayışların, uzun süreli kalıcı olmayacağı açıktır. Böyle olmakla birlikte, halkın gerçeklerine uymayan dayatmaların, Türk Milleti'nin hedefine ulaşmasını engelleyen bir etken olacağı da açıktır. Nitekim Atatürk; "Milletin emellerine uymayanların hali izmihlaldir, hüstrandır" demektedir.

Gerçekten de Türk Milleti'nin mazide, halde ve istikbalde demokrat olduğuna ve olacağına asla kuşku yoktur. Bugün demokratik sistemin bazı sorunları varsa bunun üzerinde durulması gerekir. Aslında bu sorunun yanıtı, yakın tarihimizin sayfaları içinde açık biçimde ortada durmaktadır. Çünkü zaman zaman siyaset ve yöntemler, Atatürkçü Düşünce Sistemi içerisinde ve onun mantığına bağlı kalarak oluşturulmamış, onun özüne uygun olarak düşünülmemiştir.

Atatürk Türk Milleti'nden; Türk Milleti de Atatürk'ten güç ve ilham almıştır ve daima da öyle kalacaktır.

ÖZET

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarken, bir sistem ve stratejiye dayanarak amacını belirlemiştir. Sistem, modern bir Türk Cumhuriyeti kurulmasını amaçlıyordu. Atatürk, bu amacı gerçekleştirmenin zor olduğunu biliyordu. Çünkü, Osmanlı Devleti, çağdaş teknolojik gelişmelere ayak uyduramamıştı. Bu nedenle, Batı toplumlarıyla Türkler arasında büyük bir gelişmişlik farkı ortaya çıkarmıştı. Atatürk, çok zor da olsa, bu farkı ortadan kaldırıp, Türkler'i modern bir toplum haline getirmek gerektiğine inanıyordu. Önce bir bağımsızlık savaşı, sonra da bir devrim yapmak gerekiyordu. Bu modern sisteme bir an önce kavuşabilmek için, bir strateji oluşturdu. Bu stratejinin şartları, Türk Milleti'nin özellikleri dikkate alınarak belirlenmişti. Atatürk'ün oluşturduğu strateji, Atatürkçülük ve Atatürk ilkeleri olarak gerçekleşmiş oldu.

ABSTRACT

Atatürk, while establishing The Republic of Turkey, determined his aim depending on a system and strategy. The sistem purposed the foundation of a modern Republic of Turkey. Atatürk knew it was difficult to carry out this goal. Because The Ottoman Empire couldn't keep up with the contemporary technological developments. For that reason, there occurred a significant difference of progress between Turks and western community. Although it was too difficult, Atatürk believed in taking this difference out and founding Turkey as a modern society. Firstly, a battle of independence and then a revolution was necessary. The conditions, of this strategy were found out by paying attention to the traits of The Republic of Turkey. The strategy formed by Atatürk was emergent as "the principles of Turkey".